

$\frac{III}{A}$ 519

~~25708~~

9(44)

Հարստ Կարստ
Կարստ

ԱՐԽԻՎ ԱՅԻՆ ՆՈՒԹԵՐ

15/1947

ՆՅՈՒԹԵՐ ՄԻՍԱԿ ՄԱՆՈՒՇՅԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

ԱՍՏԻՂԱՅԻ 1961

Գերմանացիների կողմից օկուպացված Փարիզում, իր մարտական 23 ընկերների հետ զետատպոյի ֆաշիստական զնդաններում անտանելի խոշտանգումների ենթարկվելուց հետո 1944 թ. փետրվարի 21-ին զնդակահարվեց ֆրանսահայ աշխատավորության հակաֆաշիստական պայքարի կազմակերպիչներից մեկը՝ Ինտերնացիոնալ պարտիզանական ջոկատների հրամանատար Միսակ Մանուշյանը:

Միսակ Մանուշյանը (ընդհատակյա անունը Միշել Ժորժ) ծնվել է 1910 թ. Թյուրքիայի Ադրիաման քաղաքում, չքավոր այգեգործի ընտանիքում: 1914—1918 թ. թ. իմպերիալիստական պատերազմի տարիներին տեղի ունեցած հայկական կոտորածների ժամանակ զոհվում են նրա ծնողները: Պատահականորեն աղատվելով կոտորածից, Մանուշյանը իր մեծ եղբոր հետ գաղթում է Մերիա, ուր ընդունվում է Ճյունիե քաղաքի Հայկական Բարեգործական Ընկերության որբանոցը:

Մանուշյանը սկզբնական կրթությունն ստանում է որբանոցում, ուր աչքի է ընկնում ուշիմությունը և աշխատասիրությամբ: Որբանոցում նա հանդես է բերում արտակարգ ընդունակություններ: Հայաստանում սովորական իշխանություն հաստատվելու առաջին իսկ օրից Սովետական Հայաստանի մեկնելու ցանկությունը դառնում է Մանուշյանի և արտասահմանում ապրող բազմահազար հայ որբերի փայփայած իղձը: Բայց հակառակ որանց ցանկություններին, 1925 թվականին Մերիայի հայ որբերին հատուկ պայմանագրությամբ տանում են Ֆրանսիա՝ իբրև էժան բանվորական ուժ աշխատեցնելու կապիտալիստական գործարաններում:

Ֆրանսիայում Մանուշյանն աշխատանքի է անցնում Փարիզի Սիտրոն վտոմորելային գործ արանում իբրև տոկար: Այստեղ Մանուշյանը մոտիկից շփվելով բանվորական լայն մասսաների հետ, ծանոթանում է նրանց կյանքին, նրանց միավայրին, նրանց հետ միասին մասնակցում է գործադուլներին և քաղաքական ցույցերին: Այս հանգամանքը Մանուշյանի աշխարհայացքի կազմակերպման և հասարակական-քաղաքական գործունեության վրա մեծ ազդեցություն է ունենում: Գործարանում աշխատելուն զուգընթաց նա Փարիզում համառությունով զբաղվում է իր կրթական նախադասի բարձրացման վրա: Հաճախում է Փարիզի ամենախոշոր դրաժարանները, ուսումնասիրում է գրականություն և հասարակական գիտություններ: Այս շրջանում է, որ նա գրում է մի շարք արժեքավոր, գոյություն ունեցող բանաստեղծություններ և օջերկներ:

1928 թվին վրա է հասնում կապիտալիստական արդյունաբերական զանաժամը: Մանուշյանը տասնյակ-հազարավոր բանվորների հետ միասին խողով է շարժվում և մնում է գործադուլի: Չնայած այդ ծանր պայմաններին, նա չի կտրվում իր ինքնակրթության աշխատանքներից: Նա,

գրականությամբ զբաղվելուն զուգընթաց, ամբողջ կրթությունը նվիրվում է մարքսիզմ-լենինիզմի ուսմունքի ուսումնասիրմանը: 1934 թվականին Մանուշյանն ընդունվում է ֆրանսիական Կոմպարտիայի շարքերը:

Ֆրանսահայ կոմունիստների պարտիական կենտրոնի հանձնարարությամբ, 1935 թվականից սկսած՝ Մանուշյանը չորս տարի շարունակ խմբագրում է Փարիզում հայերեն լեզվով լույս տեսնող բանվորական «Զանգու» շաբաթաթերթը, որի էջերից նա համառորեն պայքար է մղում ֆաշիզմի և հայ ժողովրդի թշնամի դաշնակիցների դեմ, պաշտպանում է Սովետական Միությունը, Սովետական Հայաստանը թշնամիների կեղտոտ հարձակումներից:

1938 թվականին Մանուշյանի և նրա ընկերների նախաձեռնությամբ Ֆրանսիայում հիմնադրվում է «Ֆրանսահայ ժողովրդական միություն» առաջադիմական մասսայական մի կազմակերպություն, որի մասնաճյուղերը տարածվում են ամբողջ Ֆրանսիայում: Այդ շրջանում Մանուշյանը կարողանում է ղեկուցումներ, վարվածք և լույսիցներ է ունենում հայաբնակ վայրերում, կազմակերպում է հայ աշխատավորությունը, դառնում է նրանց ամենասիրելի և հանրաժանությամբ գործիչը, կոմպարտիայի ղեկավար աշխատողներից մեկը:

1939 թվականի սեպտեմբերին, երբ ֆաշիստական Դերմանիան հարձակում գործեց Ֆրանսիայի վրա, Մանուշյանը, որպես կոմունիստ, մեկնեց ճակատ գերմանական ֆաշիստների դեմ կռվելու համար: Մակայն պատերազմը երկար չի տևում, ներքին դավաճանություն միջոցով Ֆրանսիան պարտվում և կապիտուլացվում է: 1940 թ. գինադադարից հետո Մանուշյանը զորացրվելով, ռազմաճակատից վերադառնում է գերմանացիների կողմից արգեն օկուպացված Փարիզ և կոմպարտիայի առաջադրանքով անմիջապես անցնում է ընդհատակյա աշխատանքի: 1941 թ. հունիսին Մանուշյանը ձերբակալվում և ուղարկվում է գեստապոյի Կոմպլենի համակենտրոնացման ճամբարը, որտեղից նա «Ցուժանիտեի» խմբագիր Ժորժ Կոնիոյի ակտիվ ջանքերով հանդուգն և համարձակ փախուստ է կատարում և վերադառնում ընդհատակյա պարտիական աշխատանքներին:

Մանուշյանը և իր ընկերներն իրենց ամբողջ ուժն ու եռանդը նվիրում են Ֆրանսիայի ներքին ընդդիմադիր ուժերի կազմակերպման գործին և իրենց շուրջն են համախմբում հայկական առաջադիմական կազմակերպությունները, բոլոր հայրենասերներին, հիմնում են «Հայ ազգային ճակատ»: Ընդհատակում նրանք լույս են ընծայում «Ժողովուրդ», «Ազատություն» և այլ հայերեն թերթեր, որոնց էջերում մերկացնում են ֆրանսիական դավաճան, ծախված կառավարությունը և դաշնակ թափթիվուկների ստոր դավաճանական արարքները, կոչ են անում ժողովրդին՝ սարսափի ենթարկել ֆաշիստական իշխանությունների աշխատանքները և պայքարի ելնիլ օկուպանտների դեմ:

1942 թ. վերջերից ֆրանսիական կոմպարտիայի ղեկավարությամբ լինված պայքար է սկսվում ֆաշիզմի դեմ: Փարիզում և Ֆրանսիայի տարբեր մասերում ստեղծվում են ազատ հրաձիգ պարտիզանների կազմակերպություններ: Այս շարժումն ուներ իր ազգային կենտրոնը և ռազմական հրամանատարությունը: Հայ կոմունիստները և հայ աշխատավորները ամենաշնորհ կերպով արձագանքում են այդ շարժմանը: Մանուշյանը իր ակ-

տիվ նախաձեռնությունը հայ հայրենասերներից կազմակերպում է պարտիզանական ջոկատ, որը իր մի շարք հաջող մարտական գործողություններով վարակիչ օրինակ է դառնում Փարիզում և նրա շրջակայքում գործող պարտիզանական ջոկատների համար: Ֆրանսիական ազատ հրաձիգ պարտիզանների ազգային կոմիտեն Մանուշյանին առաջ է քաշում և նշանակում Փարիզում և նրա շրջակայքում գործող պարտիզանների ինտերնացիոնալ ջոկատներին հրամանատար, որոնց շարքերում ընդգրկված էին լեհեր, իտալացիներ, իսպանացիներ, ֆրանսիացիներ, հայեր և այլն: Մանուշյանի պարտիզանական խումբը բաժանված էր չորս ջոկատի, որոնք կրում էին «Ստալինգրադ», «Վիկտոր Հյուգո», «Ազատություն» և «Զապաև» անունները: Այս ջոկատները, Մանուշյանի հաջող պլաններով և խնամքով ձեռք բերված հետախուզության տվյալներով, կարճ ժամանակամիջոցում կատարում են մոտ 60 դիվերսիոն և տեղորոշական ահաբեկ: 1943 թվականի ամառը Մանուշյանը կազմակերպում է հայտնի ֆաշիստական դահիճ միությունների, ինչպես նաև գեներալ ֆոն Շեյնբուրգի սպանությունը:

Նրա ջոկատները տամյակ անգամներ հարձակումներ են կատարում և ավերում զորանոցները, ռումբեր են նետում զորքի համախմբումներին, ավտոշարասյան և ազմական օբեկտների վրա, սպանում են հարյուրավոր ֆաշիստական օկուպանտներ, օֆիցերներ և ղինվորներ: Տասնյակ անգամներ հողս են ցնդեցնում զինվորական էջերները՝ բարձված զորքով, տանկերով, թնդանոթներով և սպառազինություններով: Մանուշյանի պարտիզանները կատարի կերպով կռվում էին նաև ներքին դավաճանների դեմ և ոչնչացնում նրանց: Մանուշյանի և իր պարտիզանների համբավը տարածվել էր ամբողջ Ֆրանսիայում:

1943 թ. նոյեմբերի 16-ին Մանուշյանը սովորական ձևով գնում էր ժամադրավայր՝ իր պարտիզաններին հանդիպելու և հերթական առաջադրանք տալու, բայց ստոր մատնություններ գետնապոյի կողմից տեղեկատվող ձերբակալվում է: Նույն օրը ձերբակալվում են նաև նրա մի շարք ընկերները:

Ֆաշիստները Մանուշյանին և իր ընկերներին երեք ամիս շարունակ սոսկալի տանջանքների ենթարկելով՝ պահում են Փարիզի Ֆրենի բանտում: Նրանց ենթարկում են դաժան ծեծի և խոշտանգումներ, որի հետևանքով ջարդվում է Մանուշյանի աշտոկը և աչքը կուրաճանալու աստիճանի ֆլասկում է, սակայն նա մնում է անհողդողդ և աննկուն: Ֆրանսիական հայրենասերները ոգևորվում են նրա արիությունը: Ֆրանսիական Ալժիրի կառավարությունը Մանուշյանին, նրա մատուցած ծառայությունների համար, արժանացնում է պատվո լեգեոնի ասպետի կոչման:

1944 թ. փետրվարի 16-ից մինչև 20-ը Փարիզում ֆաշիստական զինվորական տրեբունալը իր չորս երկար նիստերում քննում է Մանուշյանի և նրա ընկերների գործը: Դատարանում Մանուշյանը իր դահիճների երեսին, առանց վախենալու, բացեիբաց հայտարարում է, որ ինքը, լինելով ազատություն ընկած զինվոր և պարտիզանների ղեկավար, նպատակ է ունեցել ոչնչացնել գերմանական ֆաշիստ օկուպանտներին:

1944 թ. փետրվարի 20-ին Փարիզի ֆաշիստական զինվորական տրեբունալը Մանուշյանին և նրա 23 մարտական ընկերներին դատապարտում է գնդակահարության: Մեկ օր հետո, փետրվարի 21-ին Փարիզի Մոն Վալերիանում դատավճիռն է կատարվում և ամփոփվում:

* * *

Ստորև հրապարակում ենք Մ. Մանուշյանի մասին մի շարք արխիվային նյութեր: Առաջին փաստաթուղթը Մանուշյանի ղեկավարութայամբ գործող պարտիզանական ջոկատներից մեկի մարտական գործունեության օրագրի մեջ հասած մի մասն է: Երկրորդը՝ բանտից Մանուշյանի գրած նամակն է իր կնոջը: Երրորդ և չորրորդ փաստաթղթերը Մանուշյանի պարտիզանական գործունեությունը բնութագրող այն վկայագրերն են, որոնք տրված են ֆրանսիական կազմակերպություններին կողմից:

Նշված բոլոր փաստաթղթերի օրիգինալները ֆրանսերեն են և պահվում են ՀՍՍՌ Գիտությունների Ակադեմիայի Պատմության ինստիտուտի Հայրենական պատերազմի պատմության կաբինետի արխիվում:

Ե. ԽԱԼԵՅԱՆ

№ 1

ԳՈՐԾՈՂՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ, ՈՐՈՆՅ ՄԱՍՆԱԿՑԵԼ Է ԿԱՊԻՏԱԼ ՄԱՆՈՒՇՅԱՆԸ

Հունիս 1943 թ.

1 հունիսի, ժամը 22 ամց 30.—Երեք հոգուց բաղկացած մի խումբ (արձանագրվածներ՝ 10318, 10018 և 10315¹), զինված ատրճանակներով և նռնակներով, Ժորես մետրո կայարանի մոտերքը երկու անգամ երկու նռնակներով հարձակվեց 60—70 հոգուց բաղկացած մի ջոկատի վրա, որը գնում էր դեպի գործանոցը: Նռնակները պայթեցին ջոկատի կենտրոնում. հակառակ բռնուն հրաձգությանը և հետապնդումներին, խումբը հեռացավ առանց ֆլախի:

3 հունիսի, ժամը 19-ին.—Երեք հոգուց բաղկացած մի խումբ (արձանագրվածներ՝ 10305, 10313 և 10311), զինված ատրճանակներով և նռնակներով, հարձակվեց Միրաբո փողոցով անցնող գերմանական նավաստիներով լցված մարդատար մի ավտոմեքենայի վրա. բազմաթիվ սպանվածներ և վիրավորներ մնացին տեղում:

Ձեռքի գնդացիներով զինված մի նավաստի խփվեց մեր պաշտպանության կողմից:

Մի այլ մարդատար ավտոմեքենայից իջած գերմանացիների կրակից վիրավորվեց և վախճանվեց մեր ընկերներից մեկը և ընկավ թըշնամու ձեռքը:

Նա քաջությամբ և անձնագոհությամբ կատարեց պարտիզանի իր պարտքը:

19 հունիսի, ժամը 7 ամց 30.—Երեք հոգուց բաղկացած մի խումբ (արձանագրվածներ՝ 10018, 10318 և 10308), զինված ատրճանակներով և նռնակներով, հարձակվեց Վանվ հեղեցու (Պտի մենաժ մետրոյի) մոտ գերմանական նավաստիների ապրանքատար մի ավտոմեքենայի վրա: Նռնակը պայթեց ավտոմեքենայի մեջ: Ամբողջ խումբը հեռացավ առանց կորուստի:

22 հունիսի, ժամը 13-ին.—Ձորս ընկերներից բաղկացած մի խումբ (արձանագրվածներ՝ 10016, 10315, 10318 և 10010), զինված ատրճանակներով ու

¹ Կոնսպիրացիայի կանոնների համաձայն՝ պարտիզանները իրենց անունների փոխարեն արձանագրվում էին պայմանական թվերով: Ե. Խ.

նռնակներով, Գուլյոն Սեն-Սիր բուլվարում նռնակով հարձակվեց գերմանացի ոստիկաններով բեռնավորված ապրանքատար մի ավտոմեքենայի վրա։ Այս գործողության մեջ հատկապես աչքի ընկավ խմբի ինքնապաշտպանությունը քաջությամբ, ձեռներեցությունը և արդյունավետությունը։

Օրինակ՝ 10016 արձանագրված ընկերը նռնակը մեկ անգամ նետելով՝ վաղելով սկսեց ետ քաշվել մի փոքրիկ փողոցով դեպի պաշտպանության առաջին գիծը։ Նույն միջոցին երկու հրդեհաշնչներ, որոնք նոր էին կանգ առել իրենց հեծանիվներով մայթի եզրին, նկատելով այդ, հեծանիվները նստելով՝ սկսեցին հարևան փողոցով հետապնդել մեր ընկերոջը, նպատակ ունենալով կտրելու նրա նահանջի ճանապարհը։ 10313 արձանագրված ընկերը հասկանալով այս շարժումը, ետևի կողմից ընկերոջ նահանջը պաշտպանելու փոխարեն, ուժգնորեն իրեն գցեց առաջ, նռնակ նետողից առաջ անցավ և ատրճանակը ձեռքին դուրս եկավ հեծանվորդների դեմ։ Հեծանվորդներն այս սպառնալիքին հանդիպելով ետ քաշվեցին։ Մի ուրիշ անցորդ, որ նույնպես փորձեց խանգարել նահանջը, նույն սպառնալիքին հանդիպեց։ Մեր բոլոր ընկերները վերադարձան անփաս, իրենց զենքերով։

- 26 հուլիսի, կեսօրին.—Երեք հոգուց բաղկացած մի խումբ (արձանագրված՝ 10318, 10308, 10307), կեսօրին, ատրճանակները ձեռքներին ներս թափանցեցին մի դավաճանի բնակարան՝ նրան սպանելու։ Որոշվող անձնավորությունը տանը չգտնվելու պատճառով գործողությունը տեղի չունեցավ։ Որովհետև թաղում ահազանք էր տրված, ընկերները ինքնապաշտպանության դիմեցին, կրակեցին իրենց հետապնդող ոստիկանների վրա։ Մի ոստիկան և մի քաղաքացի, որոնք փորձեցին խանգարել նահանջը, տեղի ու տեղը սպանվեցին մեր ընկերների գնդակից։

Երրորդ ջոկատ

- 7 հուլիսի, ժամը 10-ին.—Երեք հոգուց բաղկացած մի խումբ (արձանագրվածներ՝ 10251, 10279, 10233), զինված ատրճանակներով և նռնակներով, սպանեցին Մասբերո (16) փողոցի № 4 բնակարանում ապրող գերմանացի մի զեներայի այն մոմենտին, երբ նա պատրաստվում էր նստել իր ավտոմեքենան. ավտոմոբիլի շոֆերը ատրճանակից կրակելով նետվեց հետապնդելու մեր ընկերներին, բայց սա չխանգարեց մեր խմբին ետ քաշվելու կանոնավոր և առանց կորուստի։

- 10 հուլիսի, ժամը 9-ին.—Երեք մարդ (արձանագրվածներ՝ 10243, 10233 և 10222), զինված նռնակներով և ատրճանակներով, մեկ նռնակով հարձակվեցին Բադյո փողոցի իտալական ֆաշիստական պարտիայի կենտրոնական շենքի վրա, ուր նույն օրը պետք է տեղի ունենար Իտալիայի՝ պատերազմի մեջ մտնելու տարեդարձի հանդեսը։ Նռնակը պայթեց շենքի ներսում։ Ամբողջ խումբը վերադարձավ առանց վնասի։

- 15 հուլիսի, ժամը 10 ամց 30.—Երեք մարդուց բաղկացած մի խումբ (արձանագրվածներ՝ 10216, 10280 և 10287), ատրճանակներով և նռնակներով զինված, հարձակվեց Արժանթեոյում գերմանական մի ջոկատի վրա։ Հակառակ առջևից և ետևից կատարվող պահակային հսկողությանը, նռնակը նետվեց ջոկատի կուռուկման մեջտեղը։

Բնակչության մեջ տարածված լուրերի համաձայն՝ ջոկատի համարյա կեսը ֆլաավիլ է: Նահանջը կատարվեց հեծանիվներով, արագ կերպով, և առանց դժբախտ դեպքի:

- 16 հունիսի, ժամը 23-ին. — Երեք ընկերներից բաղկացած մի խումբ (արձանագրվածներ՝ 10279, 10247 և 10287), զինված ատրճառակներով և նռնակներով, մեկ նռնակով հարձակվեցին Անուր փողոցի № 4 մի իտալացի ֆաշիստի բնակարանի վրա, ուր հաճախում էին միայն գերմանացիները. պայթյունը տեղի ունեցավ բնակարանի ներսում և պատճառեց շատ զոհեր, որոնց մեջ նաև տան տերը:

Թաղամասը չափազանց ռազմականացած լինելով, տեղի ունեցավ բուռն հրաձգություն և հետապնդում: Մեր ընկերները վերադարձան առանց կորուստի:

- 20 հունիսի, ժամը 10-ին. — Երկու մարդ (արձանագրվածներ՝ 10221 և 10214), զինված ատրճառակներով, ժտան մի դավաճանի տուն նրան սպանելու: Սպանությունը տեղի չունեցավ, որովհետև մի թերություն պատճառով ատրճառակը չկրակվեց: Մեր ընկերները հաջող կերպով ետ քաշվեցին:

- 23 հունիսի, ժամը 11-ին. — Երեք հոգուց բաղկացած մի խումբ (արձանագրվածներ՝ 10279, 10233 և 10253) մեկ նռնակով հարձակվեցին գերմանական մի մեծ ջոկատի վրա, Ռուեյ Մալսեղոսում: Այս գործողությունը ավելի հանդուգն և էֆեկտավոր էր այն չափով, որ ջոկատը հարձակման էր ենթարկվել օրը ցերեկով, քաղաքի կենտրոնում և բուն իսկ զորանոցում, ժամապահի կողմից հսկվող գլխավոր մուտքի մոտ:

Ոոսքը մի մեծ զորանոցի, զինվորական մի իսկական միջնաբերդի մասին է, բազմաթիվ շենքերով, որտեղ գերմանացիները երկյուղ կրելով պարտիզաններին հանդիպելուց, իրենց վարժությունները կատարում էին ներսում:

Աշխատանքների վերջում, ժամը 11-ին, երգելով, ներքին բակերի միջից գալիս էին դեպի ճաշարան: Այդ ժամանակ մի ջոկատ կանգ է առնում ցանկապատին մոտիկ, հարյուր յարգ հեռավորության վրա. մեր ընկերները այդ մոմենտին մի նռնակ նետեցին կանգնած ջոկի մեջտեղը և հեծանիվներով հեռացան: Բնակչության մեջ տարածված լուրերի համաձայն՝ այդ վրեժխնդրություն ժամանակ նետված նռնակը թշնամուն պատճառել է 30 զոհ:

Գերմանացիները զինված մոտոցիկլետիստները նետվեցին հետապնդելու մեր ընկերներին, բայց ոչ մի արդյունքի չհասան: Մեր ընկերները անփառ վերադարձան:

- 23 հունիսի, ժամը 23-ին. — Երկու խումբ, բաղկացած ընդամենը հինգ մարդուց (արձանագրվածներ՝ 10263, 10221, 10215, 10241 և 10214), զինված ձեռքի գնդացիներով, ատրճառակներով և նռնակներով, կազմակերպեցին մի իսկական ռազմական հանդուգն գործողություն՝ գերմանական ժանդարմների զինբրային պահակախմբի դեմ. ժանդարմները զինված էին ձեռքի գնդացիներով, ատրճառակներով և ունեին հեծանիվներ: Գործողությունը տեղի ունեցավ Սաննուայում՝ ազգային ճա-

նապարհի վրա: Չորս ընկերներ՝ մի գնդացրորդ, երկու նռնաձիգ, մի հրաձիգ՝ դիրք են մտնում, իսկ հինգերորդը, որը հեծանիվով էր, աշխատում էր որպես հետախույզ՝ զիներապահների գալը իմաց տալու համար: Ժամը 22-ն անց ժանդարմների գալու ազդանշանը տրվեց. այն միջոցին, երբ գերմանական զիներային պահակը, բաղկացած մեկ ենթասպայից և երկու ժանդարմից, մեր լավ քողարկված ընկերներին բարձունքին հասան, ձեռքի գնդացրի մի համազարկից նրանք պառկեցին գետնին—նրանցից երկուսը խփվեցին, երրորդը վախից փորձեց սողոսկել փոսի երկարությամբ, բայց սպանվեց դիրքի վերջին պոստը գրավող մեր ընկերով ատրճանակի գնդակներից: Նույն ժամանակ թեթև վիրավորված ենթասպան ուղքի գալով՝ վերցրեց իր ձեռքի գնդացրին և ուղղեց դեպի մեր ընկերները, բայց մեր ձեռքի գնդացրի մի երկրորդ համազարկից սպանվեց:

Երկրորդ համազարկից անմիջապես հետո, երկու նռնաձիգները նետելով իրենց երկու նռնակները, պատրաստվում էին դուրս գալու իրենց դիրքերից, որպեսզի բռնելի զենքերը վերցնեն: Բայց որովհետև նռնակներից մեկը չէր պայթել, ուստի խմբի պետը զգուշանալով և վախենալով, որ կարող է դժբախտ դեպք տեղի ունենալ, հրամայեց հտ քաշվել:

Մեր բոլոր ընկերներն իրենց սպառազինությամբ և ռազմական պարագաներով անջնաս վերադարձան իրենց տեղերը:

Այս գործողությունը շատ լավ ընդունելություն գտավ, նկատի ունենալով այն սարսափը, որ այս երեք ժանդարմները տարածում էին շրջանում, որտեղ նրանք համարվում էին ոստիկանական ագենտներ:

Հարկավոր է նշել այս գործողության զինվորական բարձր բնույթը թե՛ նախապատրաստման, թե՛ գործողության կատարման և թե՛ նախաջի ընթացքում:

Պարտիզանների կողմից ոչ մի թերացում չեղավ. մենք հատկապես նշում ենք այս գործողության ղեկավարի հատկությունները, որն ապահովում էր գնդացրորդի պոստը և ինչպես բրյուսմել փողոցի գործողության ժամանակ, իր քաջությամբ և սառնասրտությամբ ապահովեց հաջողությունը:

- 24 հուլիսի, ժամը 11-ին.—Երրորդ ջոկատից երեք մարդ (արձանագրվածներ՝ 10251, 10228, 10247) մի նռնակ նետեցին գերմանացի սպաների մի խմբի մեջ, որոնք նոր էին կանգ առել Մորիս Բարես № 96 (Նեոիում) գերմանացիների կողմից գրավված մի տան պարտեզում: Նռնակը պայթեց սպաների խմբի մեջ, բոլորը ծանր կերպով վիրավորվեցին: Հայտնի չէ՝ սպանվածներ կան, թե՛ ոչ:

Խմբի երեք ընկերները հեռացան առանց կորուստի և միջադեպի:

Հուլիս 1943

- 2 հուլիսի, ուրբաթ առավոտ ժամը 9 անց 25.—Կլիշեում, Բարդին վողոցում, երեք պարտիզաններ, զինված ատրճանակներով և նռնակներով, նռնակի հարվածներով հարձակվեցին ՍՍ 34 զինվորներով և սպաներով բռնված մի ավտոբուսի վրա: Նռնակը նետվեց 10307 արձանագրվածի կողմից, պաշտպանությունը ապահովվեց 10010 և 10307 կողմից:

Կլիշիի հայրենասեր ազգաբնակիչները ծափահարում էր վերադարձող մեր ընկերներին: Դտնվեց մի սրիկա, որը փորձեց բռնել նռնակ նետողին, բայց սպանվեց երկրորդ պաշտպանութան կողմից: Բոշերը, որոնք այդ ժամանակ գտնվում էին ճանապարհի վրա, այդ միջամտությունից քաջալերված՝ մի քանի անգամ կրակեցին և վիրավորեցին երկրորդ պաշտպանին, որը ապաստանեց մի տան մեջ: Դռնապանը և տնվորները չուզեցին դավաճանել հերոս պարտիզանին: Այդ ժամանակ գերմանացիները լրացուցիչ ուժեր բերին, մի քանի ջոկատներով շրջապատեցին տունը, գնդացիներով, հրացաններով և դադով կռվի դիրք ընդունեցին: Նրանք տնվորներին սպառնացին տունը պայթեցնել: Գործողութան ղեկավար պարտիզանը, արձանագրված 10010, որն իր ընկերներին պաշտպանելիս վիրավորվել էր, այդ ժամանակ դուրս եկավ իր թաքստոցից և իր նռնակը բոշերի ջոկատի մեջտեղ նետելով՝ սպանեց ու վիրավորեց մի քանիսին և կրակելով իր վերջին փամփուռները թշնամու վրա, ընկավ բարձրուս ներխուժողների առաջ որպես քաջարի հերոս, սքանչելի օրինակ ծառայելով իր զինակից եղբայրների համար:

- 5 հուլիսի, երկուշաբթի առավոտյան.— Պարտիզան արձանագրվածներ 10279 և 10233, զինված ատրճանակներով, Դեննի (Նոր Նահանգի) քաղաքի փողոցներից մեկում սպանեցին մի դավաճանի: Ներկու ընկերները իսկույն Փարիզ վերադարձան և մասնակցեցին այլ գործողությունների:
- 7 հուլիսի, չորեքշաբթի ժամը 18 անց 30.— Մոնրուժի էթագյունի հրապարակում մի սրճարան-ճաշարան, ուր միմիայն գերմանացի ժանդարմներ էին հաճախում, նռնակների հարվածներով հարձակման ենթարկվեց երեք պարտիզանների կողմից: Գործողությունը կատարելուց հետո պարտիզանները հեծանիվներով կանոնավոր ձևով ետ քաշվեցին: Նռնակ նետողը մի նորեկ էր. դա նրա առաջին գործողությունն էր: Պաշտպանությունն ապահովում էին 10288 և 10241 արձանագրվածները:
- 8 հուլիսի, հինգշաբթի առավոտյան ժամը 8 անց 30.— Բերտես և Մալգերբ բուլվարների անկյունում գտնվող զորանոցը երկու անգամ երկու նռնակներով հարձակման ենթարկվեց: Նռնակներն ընկան (60—70) զինվորների մեջտեղը, որոնք ռապորտ էին լսում: Նշան մի քանի սպանվածներ և վիրավորներ: Նռնակ նետողները՝ 10288, 10287 և պաշտպանողները՝ 10280, 10214 հեծանիվներով հեռացան առանց վտանգի:
- 9 հուլիսի, ուրբաթ առավոտ.— Նուագի լը Սեկում գերմանացիների կողմից բռնազբաղված մի տուն հարձակման ենթարկվեց երեք պարտիզանների կողմից. նռնակը նետվեց առաջին հարկի դահլիճը, որը լիքն էր զինվորներով և ենթասպաներով: Նշան մի քանի սպանվածներ և վիրավորներ, նռնակ նետողը՝ 10247 և պաշտպանները՝ 10279 և 10253, հեծանիվներով ետ քաշվեցին:
- 10 հուլիսի, շաբաթ առավոտ.— Շուազի լը Շուալում մի զորանոց, որի բաղում մի ջոկատ պատրաստվում էր դուրս գալու համար, երեք պարտիզանների կողմից նռնակների հարվածներով հարձակման ենթարկվեց: Նռնակն ընկավ գերմանացիների մեջտեղը՝ սպանելով և վիրավորելով մի քանիսին: Նռնակ նետողը՝ 10253 և երկու պաշտպանները՝ 10233, 10247, հեծանիվներով վերադարձան առանց վտանգի:

- 11 հուլիսի, լուսաբացին.—Երեք պարտիզաններ (արձանագրվածներ՝ 10003, 10213 և 10512) Փարիզ—Շերբուր գծի վրա գծից դուրս բերին գերմանական արձակուրդավոր զինվորներով բռնաավորված մի զնացք։ Պայթյունը տվեց իր արդյունքը նախքան շոգեքարշի մոտենալը, գնացքը իսկույն անշարժության մատնվեց։ Շոգեքարշը և առաջին վազոնները վնասվեցին։ հակառակ բոլորի անկանոն հրաձգության, պարտիզանները ետ քաշվեցին անկորուստ և կանոնավոր կերպով։
- 19 հուլիսի, առավոտյան.—Վանվ քաղաքի Սեպտեմբերի 4-ի փողոցում, նռնակներով և ատրճանակներով զինված չորս պարտիզաններ հարձակվեցին գերմանական մի ջոկատի վրա, երբ վերջինս մտնում էր ցուցահանդեսի պարկը։ Նռնակը պայթեց ջոկատի մեջտեղը, եղան մի քանի սպանվածներ և վիրավորներ։ Նռնակ նետող 10156 արձանագրվածը հեծանիվի վրա էր, մյուս արձանագրվածները՝ 10182, 10152, 10198—նրան պաշտպանում էին։ Գործողությունը բնակչության մեջ առաջ բերեց խոր գոհունակություն։
- 21 հուլիսի, առավոտ.—Ատրճանակներով զինված երեք պարտիզանների կողմից սպանվեց հայրենասերների մատնիչ մի դավաճան։ Գործողությունը տեղի ունեցավ Մարի-Լուիզ փողոցում։ Գործողությունը կատարեցին՝ 10291, 10318 և 10305 արձանագրվածները։ Մեր ընկերները ետ քաշվեցին առանց արգելքի, չնայած փողոցի աշխույժ երթևեկությանը։
- 28 հուլիսի, գիշեր.—Երեք ընկերներ, արձանագրվածներ՝ 10003, 10306 և 10199, Փարիզ—Շատոտիերի երկաթգծի վրա գծից հանեցին մեկ զնացք. գծի բոլորը հանկուտ հետո նրանք 6 տրավերսների մեջտեղը գրեցին պայթուցիկ նյութեր։ Շոգեքարշը անցնելու մոմենտին տեղի ունեցավ պայթյուն, և զնացքի մի մասը, որ բռնաավորված էր ապրանքներով, բոլորովին դուրս եկավ գծից, քնացած մասը անշարժացավ իր տեղում։ Ընկերները հաջողությամբ վերադարձան։
- 28 հուլիսի, առավոտյան ժամը 9 անց 30.—Պոլ-Դուներ և Նոկոլո Պարի 16-րդ փողոցի անկյունում մեր ընտիր մի խումբ, բաղկացած չորս ընկերներից, զինված նռնակներով և ատրճանակներով, նռնակի հարվածով հարձակվեցին մեծ Փարիզի գեներալ-հրամանատարի բաց ավտոմեքենայի վրա։ Ավտոմեքենայի մեջ էին գեներալը, իր համահարզը և շոֆերը։ Նռնակը աչքից հանելով նետվեց, որ ընկավ երեք բոլորի մեջտեղը։ Պայթյունը տեղի ունեցավ ավտոմեքենայի ներսը և ավտոմեքենան ցած գլորվեց իր մեջ ջախջախված օկուպանտներով։ Այս գործողության մասնակից արձանագրվածները՝ 10318, 10291, 10305 և 10161—բոլորն էլ հաջող վերադարձան։
- Նռնակաձիգ արձանագրված՝ 10318, որ աչքի ընկավ իր քաջությամբ և սառնարյունությամբ, ինչպես նաև գործողության մասնակցած ամբողջ խումբը առաջադրվեց պատվի։
- 31 հուլիսի, երեկոյան.—Երեք պարտիզաններից բաղկացած մի խումբ, արձանագրվածներ՝ 10248, 10279, 10266—նռնակով հարձակվեցին գերմանացիների վեց սպանների մի խմբի վրա։ Բոլոր սպանները վիրավորվեցին։ Պարտիզանները, որոնք հեծանիվներով էին, հեռացան անվտանգ։

Օգոստոս, 1943

Փարիզ-Ռեմս գծի վրա, Ֆերտե-Միլոն կայսրանի մոտ, գիշերը՝ վեց պարտիզաններ, զինված ատրճառակներով և անհրաժեշտ գործիքներով, գծից դուրս բերին գերմանացի արձակուրդավոր զինվորների մի գնացք։ Այս գործողությունը մասնակցեցին 10003, 10211, 10282, 10199, 10306, 10350 արձանագրվածները, Լնկերները, հեղեղանման անձրևի տակ մինչև ոսկորները թրջված, հանեցին 15 տրավերաների բոլորները, փայտաշերտերի պտուտակները և, երկաթգիծը լայնացրին։ Դնացքը ամբողջապես գծից դուրս եկավ։ Վագոնները ջարդվեցին և ճգվեցին մեկը մյուսի վրա։ Գերմանացի հարյուրավոր սպանվածներ և վիրավորներ մնացին տեղում։ Տեղում ձեռք բերված տեղեկությունների և կատարված ստուգումների համաձայն՝ զոհերի և բեկորների հայտարարման աշխատանքները շարունակվում էին դեռ հետևյալ օրը։

Երկաթգիծը մի ամբողջ օր չօգտագործվեց։ Պարտիզանների նախնաճր կատարվեց լավագույն կարգով։

- 11 օգոստոսի, երեկոյան ժամը 22.—Նոր ընդունված երկու պարտիզաններ, զինված ատրճառակներով, գնդակի հարվածներով սպանեցին Մարսել բուքսրի հանրաժանութ գործակից դավաճան Ժոզե-դը Լապլասին։ Գործողությունը տեղի ունեցավ Նե-բուլվարում՝ Պորտ Սենտ-Ուենի մոտ։ Մասնակցել են 10279 և 10247 արձանագրվածները, Պետր Ենյե և Նշել այս երկու պարտիզանների քաջությունը, սառնարյունությունը, ինչպես նաև այդ հայրենասերների ատելությունը դավաճանների նկատմամբ։ 10279 արձանագրված ընկերը երեք գնդակ արձակեց այդ դավաճանի վրա և գետին տապալեց նրան։ Երբ ուզում էր հեծանիվ նստել և հեռանալ, ընկերը լսեց, որ դավաճանը շարունակում է բղավել. նա վերադարձավ և արձակեց չորրորդ գնդակը, ասելով. «Դե, այսպես, այլևս չես մատնի»։ Այս գործողությունից հետո երկու ընկերները հաջող հաղթանակով հեռացան։

- 13 օգոստոսի, ժամը 14 ամց 30.—Հինգ երիտասարդ պարտիզաններ, զինված ատրճառակներով և նռնակներով, Մոնրուփում, Կոլ-Ժիլոն և Գուտենբերգ փոքրիկ փողոցների անկյունում հարձակվեցին գերմանական մի շոկատի վրա։ ջոկատը առջևից և ետևից պաշտպանվում էր ձեռքի գրնդացիներով զինված չորս զինվորներով, բայց այդ ոչնչով չխանգարեց մեր երիտասարդ ընկերներին նետել իրենց նռնակները շոկատի մեջտեղը և առանց կորուստի ետ քաշվել։

Գործողությանը մասնակցեցին 10293, 10288 և 10241 արձանագրվածները։

Այն միջոցին, երբ նռնակ նետողը պատրաստելով իր նռնակը, քայլերն ուղղեց դեպի գերմանական շոկատը, մի տնտեսուհի նույն ուղղությամբ հետևեց նրան։ Մեր ընկերը անչափ սառնարյունություն ցույց տալով՝ կանգնեցրեց տնտեսուհուն և առաջարկեց նրան տուն վերադառնալ։ Բարի կինը մի հայացք զցեց նռնակ սեղված ձեռքի և ապա բռնելի վրա, ամեն ինչ հասկացավ և քաջալերական ժպիտով անհետացավ մի տան դռան ետևը։

- 13 օգոստոսի, լուսաբացին.—Գիշերը չորս պարտիզաններ, զինված ատրճառ-

նախներով և անհրաժեշտ գործիքներով, երկու ժամ աշխատեցին երկաթգծի վրա քանդելու վրա, հանեցին համարյա բոլոր տրավերսների բոլորները, բայց վատ կողմնորոշման և անհարատե լինելու հետևանքով վերադարձան, չկարողանալով քանդել գծի:

Առողջ քննադատությունից հետո ամբողջ խումբն ընդունեց իր սխալները և ղեկավարության առաջ խոստացավ իսկույն նորից դուրս գալ և լրովին հաջողեցնել գործը: Նրանք կատարեցին իրենց խոսքը: Այդ գործողությանը մասնակցեցին 10601, 10191, 10306, 10282 արձանագրվածները:

- 17 օգոստոսի, գիշերը.— Մոնտրոի-Լոնգվիլ գծի վրա վեց պարտիզաններ քսան ընդհանուր երկաթգծի մի տեղամասի բոլոր բոլորները հանեցին և ժամը 5-ին խորտակեցին արևելքից եկող գերմանական արձակուրդավոր զինվորների մի զնացը:

Մեր ստուգման համաձայն՝ խորտակումը լրիվ հաջողվել է: Կան հարյուրավոր սպանվածներ և վիրավորներ: Շոգեքարը և մի քանի վազոններ ոչնչացել են: Կեսօրվա մոտերը գծի վրա խնդրված էր մարդկային դիակներով և զանազան նյութերով:

Հակառակ շրջակա բնակչության նկատմամբ բողոքի գործադրած վայրենի ռեպրեսիաների, ամբողջ բնակչութունը խանդավառությամբ է մեկնաբանում այս գործողությունը:

Այս գործողությանը մասնակցել են 10020, 10199, 10351, 10306, 10211 արձանագրվածները և մեկ նորակոչիկ:

Ղեկավարությունը շնորհակալություն հայտնեց ամբողջ խմբին:

- 19 օգոստոսի, առավոտյան ժամը 10-ին.— Մոնտրո պարկում մի հատուկ խումբ ատրճառակի գնդակներով սպանեց մի բող մայրի: Այդ վայրը գերմանացիները շատ էին հաճախում: Թաղամասի բող ժանդարմները կրակելով նետվեցին հետապնդելու մեր ընկերներին: Հակառակ այս դժվարություններին, կրակող ընկերը մեր պաշտպանության և մի անցորդ հայրենասերի օգնությամբ կարողացավ փախչել ողջ և անվնաս: այդ անցորդը մեր ընկերոջը վերցրեց իր հեծանիվի վրա և հեռացրեց գործողության վայրից:

Այս գործողությանը մասնակցեցին 10318, 10305, 10161, 10608 արձանագրվածները:

- 20 օգոստոսի, գիշերը՝ լույս 21-ի առավոտ.— Ռեյմս-Ռետել երկաթգծի վրա չորս պարտիզաններ, զինված ատրճառակներով և գործիքներով, խորտակեցին ռազմավթերքով բեռնված ապրանքատար մի գնացք:

Շոգեքարը և 19 վազոն ամբողջապես դուրս եկան գծից: Այս գործողությանը մասնակցեցին 10282, 10601, 10191, 10306 արձանագրվածները:

- 20 օգոստոսի, առավոտյան.— Երեք պարտիզաններ, զինված ատրճառակներով, սպանեցին շտաբային բարձրաստիճան մի գերմանացի սպայի: Գործողությունը տեղի ունեցավ Նեոյիում Լուի-Ֆիլիպ փողոցի և Ռուլ պողոտայի անկյունում: այդ տեղով անցնող գերմանացի զինվորները ոչ մի դիմադրություն ցույց չտվին: Գործողությանը մասնակցեցին

10266, 10279, 10254 արձանագրվածները, որոնք վերադարձան առանց կորուստի:

- 25 օգոստոսի, ժամը 13-ին.—Ձորս պարտիզաններ, զինված ատրճանակներով և նռնակներով, հարձակվեցին գերմանական զինվորներ փոխադրող մեկ ապրանքատար ավտոմեքենայի վրա: Գործողութիւնը տեղի ունեցավ Բուլոնյ-Բիանկուրում և հաջողվեց: Նետված նռնակը պայթեց ավտոմեքենայի ներսը: Մեր բոլոր ընկերները վերադարձան: Գործողութիւնը մասնակցեցին 10293, 10241, 10288 և 10604 արձանագրվածները:

- 26 օգոստոսի, ժամը 16-ի մոտերը.—Երեք պարտիզաններ, զինված ատրճանակներով, Մեն ժերմեն-ան-Լեյում սպանեցին մեկ սպայի: Թըշ-նամուն հասցված այս հարվածից ըստի, պետք է մասնանշել և այն ստիկոնութիւնը-հարատուութիւնը, նախաձեռնութիւնը և ընկերական ոգին, որ ցույց տվեց այս դեպքում ամբողջ խումբը:

Ընկերները ժամը 13 անց 30-ին մեկնեցին, որպեսզի մի գործողութիւն կատարեն: Բայց անձրևի պատճառով նպատակադրուած չէր հաջողվում: Մեկ ժամ սպասելուց հետո, մինչև ոսկորները թրջված, մեր պարտիզանները որոշեցին առանց մի գործողութիւն կատարելու չվերադառնալ, ռազմական մատերիալներ ետ չտանել: Շրջակայքին լավ ծանոթ չլինելով հանդերձ, մեր ընկերները նստեցին իրենց հեծանիվները և զնացին դեպի մի ռազմականացած վայր, մի պատահական նպատակի հետևից: Երկու ժամ որոնումներից հետո նրանք տեսան մի սպային, որը հեծանիվով գալիս էր իրենց հանդեպ: Առանց մի վայրկյան կորցնելու, մեր տղաները զրավեցին փողոցի առաջին պատահական անկյունը, հարձակման և պաշտպանութիւն դիրք ընկեցին: Երբ սպան իրենց թաքստոցին հասավ, խփեցին: Թեև ընկերները լավ ծանոթ չէին այդ դյուղին, որտեղ գործում էին, բայց և այնպես նահանջը կատարեցին շատ կանոնավոր՝ կարգով: Ետ քաշվելու ժամանակ, գործողութիւն վայրից մի փոքր հեռու, հեծանիվի կամերաներից մեկը պայթեց: Որպեսզի աղետի պատահած ընկերոջը մենակ չթողնեն դաշտում, ընկերները, հեծանիվները տեղավորելով մի տեղ, վերադառնում են ոտքով:

Չափազանց հոգնած, ուժասպառ էին, բայց երջանիկ, որ կատարել են իրենց պարտիզանի և հայրենասերի պարտքը: Բոլոր ընկերները վերադարձան անվնաս:

Հետևյալ օրը հեծանիվները բերվեցին և հանձնվեցին նրանց: Այս գործողութիւն մասնակցեցին 10241, 10288, 10604 արձանագրվածները:

- 28 օգոստոսի, գիշերը.—Փարիզ—Տրուա գծի վրա չորս պարտիզաններ, բոլորը զինված, խորտակեցին մի ապրանքատար գնացք: Շոգեքարշը և հինգ վագոն ամբողջապես ոչնչացան: Գործողութիւն և ինքնաշարժ ստուգումը կատարվեց մեր իսկ միջոցներով: Այս գործողութիւնը մասնակցել են չորս ընկեր՝ 10306, 10191, 10262 և 10601 արձանագրվածները:

№ 2

21 փետրվարի 1944 թ., Ֆրեն

ԻՄ ՍԻՐԵԼԻ ՄԵԼԻՆՆԵ, ԻՄ ՇԱՏ ՍԻՐԵԼԻ ՈՐԲՈՒԿՍ

Մի քանի ժամից հետո այլևս չեմ լինելու այս աշխարհում: Շուտով, այս կեսօրից հետո, ժամը 15-ին կգնդակահարվենք: Իմ կյանքում սա ինձ պատահում է որպես մի դժբախտ դեպք: Դրան չեմ հավատում, սակայն և այնպես ես գիտեմ, որ այլևս երբեք քեզ չեմ տեսնելու:

Ինչ կարող եմ քեզ գրել, իմ մեջ ամեն ինչ անորոշ է և միաժամանակ շատ պայծառ: Ես մտել էի ազատության բանակը որպես կամավոր զինվոր և ես մեռնում եմ երկու մատ հեռու հաղթանակից և նպատակից: Երջանկությունն նրանց, ովքեր պիտի ապրեն մեզանից հետո և պիտի վայելեն վաղվա խաղաղության և ազատության քաղցրությունը:

Վստահ եմ, որ Ֆրանսիական ժողովուրդը և ազատության համար բոլոր պայքարողները պիտի գիտնան արժանավայել կերպով պատվել մեր հեղատակը: Մեռնելու պահին հայտարարում եմ, որ ես ոչ մի ատելություն չունեմ գերմանական ժողովրդի դեմ և ոչ ոքի դեմ, յուրաքանչյուրը կստանա իր արժանի պատիժը կամ վարձատրությունը: Պատերազմից հետո, որ այլևս երկար չպիտի տևի, գերմանական ժողովուրդը և մյուս բոլոր ժողովուրդները պիտի ապրեն խաղաղ կերպով և եղբայրաբար, երջանկություն բոլորին:

Խորապես ցավում եմ, որ չկարողացա քեզ երջանկացնել: Ես շատ էի ցանկանում քեզանից մի զավակ ունենալ, ինչ որ դու մշտապես ցանկանում էիր: Խնդրում եմ քեզ՝ պատերազմից հետո անպատճառ ամուսնանալ և մի երեխա ունենալ իմ պատվի համար և իմ վերջին կամքը կատարելու համար: Ամուսնացիր մեկի հետ, որ կարողանա քեզ երջանկացնել:

Բոլոր ունեցածներս կտակում եմ քեզ, քո քրոջը և նրա որդիներին: Պատերազմից հետո դու կկարողանաս, որպես իմ կինը, ստանալ պատերազմական թոշակ, որովհետև ես մեռնում եմ որպես Ֆրանսիայի ազատագրության բանակի կանոնավոր զինվոր: Պատերազմից հետո, բարեկամներ, իմ օգնությամբ, որոնք հոգաբարության պիտի ուզենան պատվել ինձ, հրատարակել տուր իմ պոեմները և այն գրվածքները, որոնք արժանի են կարդացվելու: Եթե հնարավոր է՝ իմ հիշատակներս տար Հայաստան իմ ազգականներին:

Քիչ հետո ես իմ 23 ընկերների հետ կմեռնեմ քաջությամբ և հողու անդորրությամբ մի մարդու, որի խիղճը շատ հանգիստ է, որովհետև ես անձամբ ոչ ոքի զնա չեմ հասցրել և եթե արել եմ, ես այդ արել եմ առանց ատելության: Այսօր չեմ հասնու օր է, արևին և իմ այնքան սիրած գեղեցիկ բնության նայելով է, որ մնաք բարով կասեմ կյանքին և ձեզ բոլորիդ, իմ շատ սիրելի կին և իմ շատ սիրելի բարեկամներ: Ես ներում եմ բոլոր նրանց, որոնք ինձ զնա են հասցրել կամ ցանկացել են ինձ զնա հասցնել, բացառությամբ նրան, որ մեզ դավաճանեց իր կաշին փրկելու համար, և նրանց, որոնք մեզ ծախեցին: Շատ ուժով համբուրում եմ քեզ, ինչպես նաև քրոջդ և բոլոր բարեկամներին, որոնք ճանաչում են ինձ հեռ-

վից կամ մոտից, կրծքին վրա սեղմում եմ բոլորիդ, մնաք բարով: Գո բարեկամ, քո ընկեր, քո ամուսին

ՄԱՆՈՒՇԵԱՆ ՄԻՇԵԼ ջանիկդ:

Հ. Գ.—Ես Պրեզանս փողոցի մեր տան ճամբրուկում ունեմ 15 հազար Ֆրանկ, եթե կարող ես վերցնել, վճարիր իմ պարտքերը և մնացածը նվիրիր Հայաստանին:

Մ. Մ.

№ 3

Ազգային ճակատ

Ֆրանսիական ներքին ուժեր

ՖՐԱՆՍԻԱԿԱՆ ԱԶԱՏ ՀՐԱՋԻԳՆԵՐ, ՊԱՐՏԻԶԱՆՆԵՐ
ՌԱԶՄԱԿԱՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԵ

Փարիզ, սեպտեմբերի 5, 1944 թ.

Վկայագիր¹

Ես ներքո ստորագրյալս, գնդապետ Բոդուեն, Ֆրանսիական ազգային ազատ հրաձիգների ու պարտիզանների ռազմական հրամանատար, վկայում եմ, որ՝

Ֆ. Ա. Հ. Պ. 2 հրամանատար Մանուշյան Միսաքը

1942 թ. նոյեմբերին կամավոր ղինվորագրվել է Ֆ. Ա. Հ. Պ. շարքերում, ուր շուտով նա դառնում է խմբի և ապա ջոկատի հրամանատար. և որպես մարտնչող վտարանդի բարձրացվում է Փարիզի շրջանում Դոլոզ Ֆ. Ա. Հ. Պ. վտարանդիների բոլոր խմբերի հրամանատարի աստիճանին:

Նա կազմակերպում և մասնակցում է բազմաթիվ գործողությունների գերմանացի ներխուժողների դեմ և նրանց վարձկան դավաճանների դեմ: Նա, զետեղվելով կողմից ձերբակալվելով՝ գնդակահարվել է 1944 թվի փետրվարի 21-ին:

Լինելով մեծ քաջության տեր մարդ, նա մեր երկրին մատուցել է անդնահատելի ծառայություններ և արժանացել է մեր հայրենիքի պատվին: Այս պատճառով 1944 թվի սկզբին նա Ալժիրի կառավարության կողմից նշանակվեց պատվավոր կապիտան:

Ի ղեկավար Ֆ. Ա. Հ. Պ.-ների Ռազմական Ազգային Կոմիտեի
Ազգային Ռազմական հրամանատար՝ գնդապետ ԲՈՒՊՈՒՆԵ

Կ ն ի ք

Ֆ. Ա. Հ. Պ. Ռազմական ազգային

Կ ո մ ի տ ե

¹ Վկայագրի օրիգինալը գտնվում է ՀՍՍՌ ԳԽ Պատմության Ինստիտուտի Հայրենական պատերազմի պատմության կաբինետի արխիվում:

² Ֆրանսիական ազատ հրաձիգներ ու պարտիզաններ:

ՅԲԱՆՍԻԱԿԱՆ ԱԶԱՏ ՀՐԱՋԻԳՆԵՐԻ ԵՎ ՊԱՐՏԻՉԱՆՆԵՐԻ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐԻ
ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹՅՈՒՆ (ԱՍՈՑԻԱՑԻԱ).

Սենայի կենտրոն
Սեն-Լազար փողոց 23—Փարիզ 9-րդ
Փարիզ, 9 մարտի 1945.

Տիկին Մանուշյան
Օմեր փողոց 19.
Փարիզ 3-րդ

Սիրելի ընկերուհի¹

Խնդրում ենք ներքակ գրությամբ ստանալ մի վկայագիր, որը վկայում է այն մասին, որ Ձեր ամուսին՝ հրամանատար Մանուշյանը գտնվում է Ֆրանսիացի ազատ հրաձիգների և պարտիզանների շարքերում, և մի վկայագիր՝ ձեզ իսկ վերաբերող, որտեղ վկայվում է, որ դուք անդամ եք եղել Ֆրանսիական ներքին ուժերին:

Մենք պատրաստ ենք, սիրելի ընկերուհի, ձեզ տալու մեր հրամանատարության սահմանում բոլոր այն տեղեկությունները կամ բոլոր այն փաստաթղթերը, որոնք ձեզ օգտակար կլինեն:

Մինչ այդ խնդրում ենք ընդունել, սիրելի ընկերուհի, մեր հայրենասիրական զգացմունքների հավաստիքը:

Ի տեղի նահանգային պատասխանատուի

Բարտուղարունի

(Ստորագրություն)

Կ ն ի ք

A 519

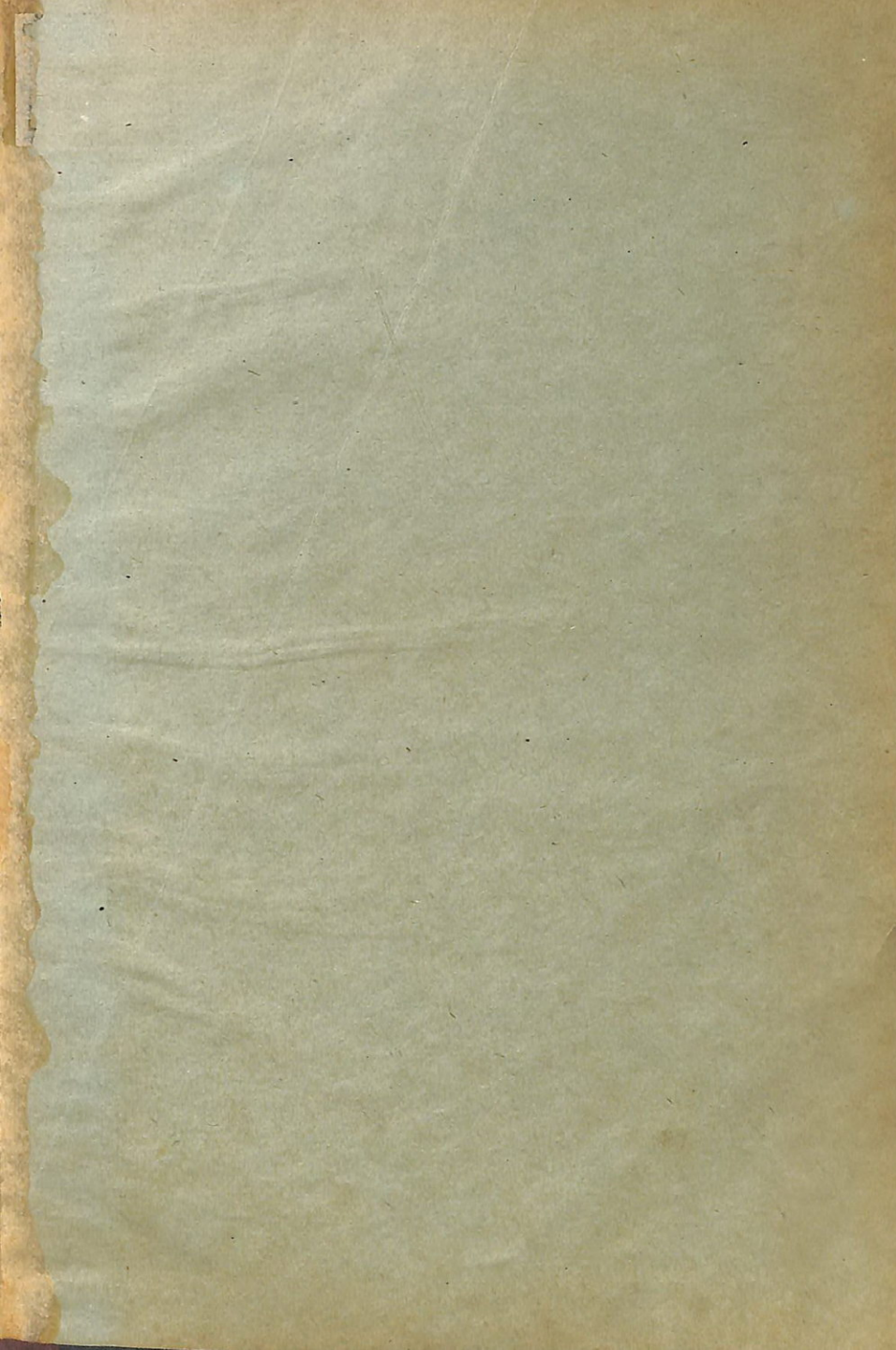
G. J. J. J. J.

¹ Օրելյանը գտնվում է ՀՍՍՌ ՖԱ Պառամության Ինստիտուտի Հայրենազան պատե-
րազմի պառամության կաբինետի արխիվում:

ЗКН5 (44)

и- 82

[— 204ny.]

ԳԱԱ Հիմնարար Գիտ. Գրադ.

FL0051013

ЦЕНА

III
519

оплата